

Uvedení knihy Žít bez průšvihů znamená žít bez pravdy

Jan Hron

This is a response to the following document:

[Žít bez průšvihů znamená žít bez pravdy](#)

jedná se o reakci na tento dokument:

[Žít bez průšvihů znamená žít bez pravdy](#)

◆ promluva, česky, vznik: 2. 6. 2025 ◆ poznámka: Uvedení proběhlo v Knihovně Václava Havla v Ostrovní ulici. Moderoval Jáchym Topol, jako host vystoupil Miloš Rejchrt.

◆ spoken word, Czech, origin: 2. 6. 2025

Uvedení knížky Ladislava Hejdánka *Žít bez průšvihů znamená žít bez pravdy*

2. června 2025, 19.00, Knihovna Václava Havla

Rád bych řekl pár slov o knížce s názvem *Žít bez průšvihů znamená žít bez pravdy*. Ta kniha je složená z textů filosofa Ladislava Hejdánka, ale zároveň to není typická filosofická kniha. Není složená z čistě filosofických textů.

Jako editorovi mi šlo v téhle knížce zejména o to, přiblížit filosofa Hejdánka jako člověka. Přiblížit jeho životní příběh. A přiblížit také to, co je pro ten příběh podstatné.

Hejdánek se bohužel nepokusil ten příběh vyprávět sám. Sice sledoval se zájmem, jak svoje životní osudy vyprávějí ve vzpomínkových knihách jeho přátelé. Třeba Jakub Trojan, Pavel Jerie nebo i Miloš Rejchrt. Ale to Hejdánka spíš vedlo ke skepsi, jestli on sám dokáže o sobě takhle vyprávět.

Jenom pro zajímavost. Hejdánkovi se kdysi dostala do rukou knížka *O něco svobodnější s životopisným rozhovorem Miloše Rejchrt*. Hejdánek knihu veskrze chválil. A svůj komentář pak zakončil slovy:

Ztratil jsem poslední špetku chuti se pustit do něčeho podobného; na tuhle laťku si netroufnu.

Plyne z toho mimo jiné, že se Hejdánek k stáru zabýval myšlenkou sepsat svoje paměti, ale nikdy k tomu nakonec nedošlo. Udělal sice pár pokusů, ale pokaždé ho celkem rychle přepadla nechuť zabývat se minulými událostmi.

Napsal to třeba v jednom dopise historikovi Bedřichu Loewensteinovi v roce 2011, když mu bylo 83 let. Možná v tom byl vůči Loewensteinovi i kus provokace – historici se přece zabývají hlavně tím, co bylo. Hejdánek totiž napsal:

Vůbec se mi skoro ze všeho minulého i dnes současného dělá nanic. Raději očekávám dny příští! Tu orientaci na budoucnost a do budoucnosti bych rád dodržel do poslední minuty. Vždyť jen pes se vrací k výratku svému! (Ani náš kocour to nedělá.) Ale raději to nerozebírat.

Je potřeba říct, že celá tato knížka je sestavená z toho, co je minulé. Z dopisů, ze vzpomínek, z rozhovorů, z dobových materiálů. Z textů, kde Hejdánek tak či onak mluví také o sobě samém, o své situaci, o situaci blízkých lidí.

Je tedy možné, že kdyby autor žil, udělalo by se mu z knížky nanic.

I přesto mi ale přišlo užitečné dát ji dohromady. Týká se sice minulosti, a to zejména Hejdánkovy vlastní minulosti, ale je v ní zároveň dost postřehů a úvah, které můžou myslím oslovovat a provokovat i dnes.

Kniha ale nezachycuje celý Hejdánkův život. Zachycuje hlavně období mezi lety 1967 a 1989.

V té době se totiž v Hejdánkově životě odehrává nejvíc dramatických událostí. Hejdánek se nejvíc dostává do konfliktu s režimem. Zažívá v té době nejvíc „průšvihů“. To je ostatně také hlavní linka celé knihy.

Jenom pro připomenutí, o jaké průšvihy také šlo:

- V roce 1968 se může Hejdánek – ve čtyřiceti letech! – konečně po dlouhé době začít věnovat filosofii nejenom jako povolání, ale také jako zaměstnání. Je přijat na filosofický ústav. Jenže už v roce 1971 je zase odejit, protože neprošel prověrkami. Tedy jednoduše řečeno neodpověděl dostatečně loajálně na otázky, které se týkaly okupace v srpnu 1968 a posrpnového vývoje.

- V roce 1971 je pak na několik měsíců zavřen do vazby za něco, co vůbec neudělal. A za to samé je pak také v roce 1972 odsouzen.
- O pár let později podepisuje Chartu 77 a je pak také dva roky jejím mluvčím. Kvůli tomu je pod policejním dohledem, jednou ho dokonce příslušníci policie ošklivě zkopou.
- V osmdesátých letech pak pořádá bytové semináře, na které jezdí významní hosté ze zahraničí. Třeba Jacques Derrida, nebo Paul Ricoeur. Policie tyto semináře opakovaně rozhání.
- Šikana se zároveň netýká jen jeho. Zažívá ji celá Hejdánkova rodina – tedy manželka a čtyři dcery.

Všechno tohle se v knize odráží a popisuje. Nejde ale jen o to ukázat, jak vypadaly represe během normalizace a jak dopadaly na Hejdánka a jeho rodinu. Nejde v nich jen o to, co Hejdánek v tu kterou chvíli zrovna dělal, nebo naopak co nemohl dělat.

Hejdánkovy texty o sobě samém jsou myslím zajímavé ještě něčím jiným. A sice že jsou to texty, které o sobě píše filosof.

Co to znamená?

Jednoduše to, že Hejdánek k sobě přistupuje často tak, jako by se jednalo o filosofický problém. Nebo jinak řečeno. Když provádí Hejdánek sebereflexi, tak mnohem menší důraz je na „sebe“ a naopak větší důraz je na „reflexe“.

Když se tedy například dostává Hejdánek do poměrně svízelných životních peripetií, nechce na sobě demonstrovat, jak to má těžké. Nezkoumá, co to s ním provádí emočně. A už vůbec nepropadá nějaké sebelítosti.

Spíš se snaží – jak to píše v jednom dopise – podle pravdy „vyzkoumat, o čem to vlastně svědčí, to, co se se mnou děje“.

To je formulace z roku 1974. To už měl Hejdánek za sebou vazbu, vyhazov z Památníku národního písemnictví, kde ho nestrpěli ani jako nočního vrátného. A také se od něho tehdy už odvracela jeho domovská církev – tedy církev evangelická.

Hejdánek byl tedy co se týče společenského postavení hodně na okraji. Byl na tom vlastně i hůř než v padesátých letech, kdy se mu dařilo sice pomalu, ale přece jen postupně pronikat do filosofického i společenského dění.

Přesto ale v roce 1974 nepropadá skepsi. Píše také toto:

Vidím kolem sebe spoustu lidí, kteří by si ohromně ulevili, kdybych někde dostal slušnej flek za nákej průměrnej nebo lehce podprůměrnej plat a kdyby se to všechno dalo zas tak nějak „do pořádku“.
A proto neopomínám všem, kdo se ptají, zdůrazňovat, že v pořádku to je právě teď. A opravdu se mi to zdá; vůbec nemám v úmyslu svou situaci nějak dramatizovat a vyšperkovat pro nějakou reportáž nebo nějaké jiné „vedení na scénu“ – to by mi připadalo nevěrohodné. Takhle to o něčem svědčí – a já chci být vždycky první, kdo se snaží vyzkoumat, o čem to vlastně svědčí, to, co se se mnou děje.
A ptám se, zda to vydává svědectví pravdě, nebo něčemu jinému. Nedovedu si představit, jak by má situace mohla cosi významného a pravdivého dosvědčovat, kdyby se mi teď najednou snadno žilo.

Tohle tázání – tahle snaha „vyzkoumat, o čem to vlastně svědčí, to, co se se mnou děje“ – zaznívá ale i na pozadí většiny dalších Hejdánkových osobních textů.

Myslím, že hlavně díky tomuto tázání se také daří, že se z čistě osobních textů stávají texty s výpovědí, která je obecnější. A myslím také, že díky tomuto tázání promlouvají Hejdánkovy osobní texty také dnes, navzdory tomu, že jsou to texty staré už mnoho desítek let.

Pro mě asi nejsilnější příklad takového textu, kde se spojuje to osobní a to nadosobní, je Hejdánkuv *Dopis příteli* z ledna 1978. Vznikl poté, co Hejdánka čtyři příslušníci StB doslova odvěklí k výslechu a pak do něj kopali.

V tom dopise je pozoruhodná míra odstupu od sebe sama. Ostatně dopis začíná slovy, že není „třeba cokoli dramatizovat“, neboť „úplně postačí to, k čemu došlo“.

V dopise pak následuje zcela věcný popis zatčení. A ta věcnost nakonec vrcholí touto pasáží (delší citát):

Zvolili nejloupější formu: popadli mne a odvěklí po chodbě, po schodech z ubytovny a po špinavém dvoře (držíce mne za ruce a táhnouce mne po zádech) do připraveného automobilu. To, že mne pak v Bartolomějské ulici okopávali, že mi hrubě nadávali, že mi jeden z nich pošlapával po nártu a že mne řadu hodin nechali ležet v mrazivém ovzduší místnosti, v níž otevřeli okno i dveře – to je jen malebný detail v záležitosti, která má mnohem hlubší a podstatnější kořeny a jejíž jádro je jinde. Příslušníci StB mne kopali vcelku mírně; už jsem o tom psal ve zprávě, že mne bolelo víc jen jedno kopnutí, které zasáhlo nemocnou část páteře. Jaký má smysl agravovat, když přece podstata není v tom, jak moc mne kopali, ale že mne kopali? Otázka totiž zní: proč mne vlastně kopali? Proč mne kopali až v Bartolomějské ulici, a dokonce až když byli čtyři? To nebylo proto, že byli rozzuřeni; to by kopali asi víc. Oni si neulevovali, ale chtěli mne ponížit. Nezaměřili se na mou páteř, ale na mou lidskou důstojnost. Neprovedli to však chladnokrevně, ale s gusem. V té chvíli mnou vůbec neotřásl to, co se mnou konkrétně dělali, ale že dávali všemožně na srozuměnou, že si mohou dělat co chtějí. Bylo naprosto zřejmé, že se plně ovládají a že volně, svobodně svým jednáním i svými nadávkami vyjadřují svou nenávisť, svou lidskou zlobu, ano svůj charakter. Náhle mi bylo docela jasno, že v řadách policie jsou lidé, kteří by si bez skrupulí, ano s chutí zopakovali padesátá léta, ba i léta čtyřicátá.

Tento *Dopis příteli* z ledna 1978, kdy byl Hejdánek mluvčí Charty 77, pro mě není nejvíc působivý tím, k jakým závěrům Hejdánek dochází. Tedy jak příšerná je povaha některých příslušníků tajné policie. V tom je to – alespoň doufám – spíš dobový dokument.

Ten dopis je pro mě působivý spíš tím, jak Hejdánek dokáže navzdory tvrdému zážitku stále zůstat ve zdravém odstupu od sebe sama. A že navzdory tomuto tvrdému zážitku dokáže vidět svou osobní situaci v širších souvislostech.

Vzniká tu samozřejmě otázka, která zároveň už tak trochu předznamenává povídání s Milošem Rejchtem. A sice jak se to dělá, aby měl člověk takový zdravý odstup bez sebelítosti, aby měl takové střízlivé a pravdivé sebevidění?

Odpověď samozřejmě není jednoduchá. A zřejmě asi taky nebude jenom jedna.

Mohli bychom například odpovědět za pomoci vzpomínky Hejdánkova dobrého přítele Tomáše Růžičky. Ten se tehdy – po zmíněném Hejdánkově estébáckém výslechu z ledna 1978 – Hejdánkovi svěřil, že si nedokáže představit, jak by v takové situaci obstál on sám. Hejdánkova odpověď prý byla podle Růžičky pohotová a jakoby předem jasná: „Nesmíš si sebe příliš cenit.“

Za sebe bych k tomu dodal, že člověk musí mít zřejmě také cosi jako „odvahu k průšvihům“. Z Hejdánkových vzpomínek a sebereflexí to myslím plyne jednoznačně. A zároveň tím vlastně neříkám

nic jiného, než co řekl Hejdánek sám a co jsem pak také zvolil jako název knížky, tedy že *Žít bez průšvihů* znamená *žít bez pravdy*.

Hejdánek tím samozřejmě nemyslí, že se má člověk po hlavě vrhat do průšvihů. A taky z toho výroku neplyne, že každý průšvih vede automaticky k pravdě.

Z Hejdánkova přemýšlení plynou jiné závěry. Dobře zformulované jsou i v textu, který sice není součástí této knížky, ale pro tuhle konkrétní chvíli se dobře hodí. Jde o text, kterým Ladislav Hejdánek v roce 1978 reagoval na článek Miloše Rejchrt *Křesťanství dnes a zítra*. Hejdánek ve své reakci píše právě i o průšvizech a píše o nich následující:

Člověku, kterému se všechno daří nebo který všechno snadno dosahuje, není docela lidský, jako by mu chyběl nějaký rozměr, hlavně hloubka. Teprve v průšvihu se ukazujeme sami sobě i jiným, jací vlastně jsme. A teprve v utrpení získáváme pravou lidskost, lidský vztah k druhým lidem. Neklesat na mysli v průšvihových situacích, umět snášet utrpení i příkoří, zbavit se netrpělivosti a umět čekat, být schopen odstupu a myslet v širokých kontextech, zasahujících hluboko do minulosti i do budoucnosti – to jsou nezbytné ingredience života vskutku lidského. Proto se nemáme průšvihům ani utrpení vyhýbat. Nicméně to všechno nic nemění na skutečnosti, že na utrpení samém a na průšvizech samotných nic pozitivního není. Každé plus z nich musíme vydobýt, tvrdě vykřesat.

Na závěr tohoto svého úvodu bych dodal už jen jediné. A sice že ona „odvaha k průšvihům“, nebo dokonce „cesta skrze průšvihy“ asi bude pro leckoho spíš odrazující.

Je ale myslím přinejmenším užitečné sledovat člověka, který na takové cestě obstál se ctí a zároveň o tom dokázal podat docela podrobnou zprávu.